

ситуаціях, але й розвинути емпатію та навички спілкування з потерпілими та свідками[3]. Крім того, особлива увага має бути приділена етичним аспектам взаємодії з потерпілими від домашнього насильства, забезпеченню їхньої конфіденційності та безпеки. Майбутні працівники поліції повинні усвідомлювати важливість побудови довірчих відносин з громадянами, що є основою для ефективного запобігання та протидії домашньому насильству.

Ми вважаємо, що практична підготовка майбутніх правоохоронців до профілактики домашнього насильства має бути спрямована на розвиток комплексного набору навичок, що включає розуміння правової бази, вміння ефективно взаємодіяти з потерпілими та іншими організаціями, а також здатність швидко адаптуватися до змінюваних умов роботи, особливо в умовах військового стану.

Отже, готовність майбутніх працівників поліції до профілактики домашнього насильства в умовах військового стану в Україні є багатограним процесом, що вимагає комплексного підходу та глибокого розуміння як законодавчих, так і практичних аспектів. Врахування специфіки військового стану та його впливу на суспільство дозволяє адаптувати існуючі методи та підходи до профілактики домашнього насильства, забезпечуючи ефективну взаємодію між правоохоронними органами, соціальними службами, та громадськістю.

Список бібліографічний посилань

1. Зінченко, Д. А. Загальна характеристика психологічного аспекту розслідування домашнього насильства в Україні. *Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України. МВС України. Харків: НА НГУ. 2023. С. 137-140.*

2. Зінченко, Д. А. Психолого-педагогічна діяльність щодо профілактики домашнього насильства. *Актуальні аспекти психологічного забезпечення професійної діяльності сил безпеки та оборони України. Харків. Нац. акад. НГУ. 2022. С. 79-81.*

3. Макарова О. П., Зінченко Д. А. Аналіз правового реагування працівників поліції на випадки домашнього насильства під час військової агресії в Україні. Причорноморський науково – дослідний інститут економіки та інновацій ГАБІТУС Науковий журнал Випуск 49 Видавничий дім ГЕЛЬВЕТІКА 2023. 218с. С. 199-203.

4. Kryvoruchko, L., Pylyp, V., Makarova, O., Activities of Ukraine law enforcement agencies to ensure the rights and freedoms of citizens during martial law. (2023). *Amazonia Investiga*, 13(62). С. 185-193 DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.64.04.22>

Одержано 20.02.2024

УДК 159.9:378:351.74

Світлана Вячеславівна ХАРЧЕНКО,

професор кафедри психології та педагогіки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат психологічних наук, доцент;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5149-7892>

ПРОВІДНІ ОЗНАКИ НАСИЛЬСТВА СТОСОВНО ДІТЕЙ

Представлені загальні індикатори, які проявляються в переживаннях і поведінці дитини, яка потерпає від насильства. Наведені основні ознаки того, що дитина стала жертвою сексуального насильства.

Ключові слова: маркери психологічного насильства до дітей, маркери зневажливого ставлення до дітей, маркери сексуального насильства до дітей.

Ситуація воєнного стану в країні загострює ті соціальні проблеми, які існували в суспільстві раніше. Однією з таких проблем є проблема насильства по відношенню до дітей, яка буде, на нашу думку, поглиблюватися з погіршення загального рівня соціально-психологічного здоров'я населення.

Зазначимо, що інколи батьки не повною мірою усвідомлюють свою відповідальність за психологічний стан дитини. Брак турботи з боку батьків може бути і ненавмисним: він може бути наслідком хвороби, бідності, недосвідченість або невігластва батьків, наслідком стихійних лих і соціальних потрясінь, проблем батьків в наслідок соціальних негараздів та психологічних проблем. Трапляються й такі випадки, коли діти «вигаду-ють» ситуації знущання з них. Причинами цього можуть бути: підвищена потреба в увазі, співчутті, конфлікти в родині або з однолітками, схильність до фантазування. Поведінка і емоційні реакції дітей у цьому випадку не відповідає розповідям. Проте такі скарги свід-чить про психологічне неблагополуччя дитини.

В літературі представлені загальні індикатори, які проявляються в переживаннях і поведінці дитини, яка потерпає від насильства [1].

Маркери фізичного насильства:

- синці, укуси, опіки, рубці «невипадкового» походження;
- сліди задухи;
- відсутність чіткого пояснення з боку батьків наявних пошкоджень, навіть переломів;
- низька самооцінка;
- небажання йти додому;
- носіння одягу, що приховує синці;
- звинувачення себе в провокуванні насильника;
- дитина налякана, сердита або сумна;
- вважає удари й побиття в сім'ї нормальними;
- хвилювання і страх при гучних голосах дорослих тощо.

Маркери зневажливого ставлення до дітей:

- діти голодні, брудні, неприємно пахнуть;
- відставання у фізичному розвитку;
- розлади мовлення, маленький запас слів;
- дитина пасивна, налякана, пригнічена;
- насилу відповідає на прояв уваги, доброти, турботу, схвалення;
- характерні похитування тіла, смоктання пальців, покусування;
- часто відсутня в школі;
- носить одяг не по сезону, брудну, обірвану;
- низька самооцінка («Я - нехороший. Я нічого не заслуговую і ніколи не буду заслуговувати»);

- відчуття непотрібності й ін.

Маркери психологічного насильства:

- низька самооцінка, дитина відчуває себе нелюбою, непотрібною, нікчемою;
- дитина вважає, що батьки принижують, критикують її, погрожують кинути;
- дитина сумна та засмучена;
- очікує фізичного насильства;
- затримка мовленнєвого розвитку;
- невміння мислити логічно, вирішити поставлене завдання, відшукати причину і наслідок;
- неповага і недовіра до дорослих;
- агресія у відносинах з однолітками;
- демонстрація псевдозрілості та псевдонезалежності як захист;
- суїцидальні спроби;
- невіра у щирість наданої їй підтримки;

- не може внутрішньо відчувати успіх, вважає себе не вартим його та ін.

Представляється необхідним наголосити на тих поведінкових та особистісних ознаках, які свідчать про наявність у дитини досвіду сексуального насильства, але необхідно підкреслити, що ці ознаки є непрямими та дозволяють запідозрити сексуальне насильство в тому випадку коли зустрічаються в сукупності та в подальшому підтверджуються спеціальними експертизами.

До основних ознак того, що дитина є жертвою сексуального насильства, на які може звернути увагу шкільний психолог, соціальний педагог, працівник соціальних служб, поліцейський ювенальної превенції тощо:

1) Істотне зниження інтересу до того, що раніше займало дитину; думки про смерть або спроби самогубства; депресивні переживання. Дитина може скаржитися: «Не хочеться ..., не цікаво ...». У підлітків, що пережили сексуальне насильство, дуже часто виникають думки про смерть, а іноді можливі спроби самогубств.

2) Виражено почуття несхожості на інших, відторгнення, самотності. Особливо ці почуття хворобливо переживаються підлітками.

3) Неможливість переживати задоволення від життя, нездатність переживати сильні почуття.

4) Виникає почуття відсутності майбутнього.

5) Наявність страхів.

6) Підвищена збудливість або надмірна пильність. Так, діти стають гіперактивними, вони не можуть усидіти на місці, постійно соваються, проявляють занепокоєння. Але може виникати і підвищена пильність, коли дитина щось постійно перевіряє.

7) Регрес в поведінці. Дитина розучується або не бажає робити те, що вона раніше засвоїла або звикла робити;

8) Агресивність. У дітей бувають різкі спалахи роздратування, вони не контролюють себе, б'ються, жорстоко поводяться з тваринами, проявляють сильний гнів, навіть люті. Помічено, що у хлопці частіше проявляють агресію до інших, а дівчата - можуть проявляти агресію проти себе.

9) Низький рівень самооцінки. Діти переживають почуття безпорадності, провини, невіри у свої сили і, як правило, погано до себе ставляться. Більшість з них чекають, що тепер до них відноситимуться як до повій.

10) Схильність до самодеструктивної поведінки. Завдаючи собі шкоди, фізичного болю, дитина як би допомагає собі повернутися в реальне життя. Переносити фізичний біль їм легше, ніж біль душевний. Крім того, вони вважають себе поганим і добровільно карають себе;

11) Розлади довіри до навколишніх. Діти відчувають постійну тривогу, небезпеку, страх дорослих, нових життєвих ситуацій.

12) Неконтрольована сексуальність, сексуальність невідповідна віку або відразу до сексу.

13) Багаточисловий одяг, навіть в літку, одяг зовеликого розміру. Дитина соромиться роздягатися, соромиться власного тіла.

14) Неохайний зовнішній вигляд.

15) На малюнку «Людина» дитина зображує фалоподібний предмет в роті, круглий рот, стиснуті ноги, приховані руки, розрив тулуба по лінії талії, акцентування та /або прикриття статевих органів, «тривожні» очі. На малюнку «Дерево» дитина зображує фалоподібні суччя, зруйновне дерево.

Таким чином, навіть якщо у дитини, яка потерпає від сексуального насильства вдома, не має довірливих стосунків з дорослими, які супроводжують її виховання в закладах освіти, наведені ознаки уважній небайдужій людині допоможуть «забити тривогу» та надати дитині таку необхідну їй допомогу.

Разом з тим слід відзначити деякі особливості поведінки у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку:

- затримка розвитку;
- надмірний контроль за оточенням;
- агресія;
- неадекватна сексуальна поведінка.

У підлітків більш хворобливі реакції на сексуальні зазіхання. Підлітки часто реагують на насильство глибокими особистісними змінами, зміною стилю життя, спілкування з однолітками й дорослими. Для підлітків ситуація насильства може здаватися непоправною бідой, крахом всього подальшого життя.

Отже, чітке знання наведених ознак допоможе своєчасно реагувати працівникам поліції та іншим дорослим на випадки насильства щодо дітей, допоможе втрутитися в ситуацію та адекватно її вирішити на користь дитини.

Список бібліографічний посилань

1. Домашнє насильство: психологічні передумови, допомога, протидія: колективна монографія / Авт. кол. : Бандурка І. О., Федоренко О. І., Мілорадова Н. Е., Джагупов Г. В., Харченко С. В. та ін. Харків : Майдан, 2023. 486 с.

Одержано 20.02.2024

УДК 355.235:37.091.2(043.2)

Вадим Васильович ЖУРАКОВСЬКИЙ,

начальник Кам'янець-Подільського ліцею

з посиленою військово-фізичною підготовкою;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0534-532X>

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЛІЦЕІВ ВІЙСЬКОВОГО ПРОФІЛЮ У ПРОЦЕСІ ДОПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Розглянуто питання, пов'язані із формуванням самоосвітньої компетентності учнів ліцеїв військового профілю у процесі допрофесійної підготовки. Обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, проаналізовано сучасний стан і перспективні напрямки формування вказаної компетентності в умовах навчання в ліцеях військового профілю.

Ключові слова: *самоосвітня компетентність, ліцеї військового профілю, допрофесійна підготовка, учні.*

Сучасна освітня політика у галузі військово-професійної освіти майбутніх офіцерів диктує нові вимоги, при цьому акцент підготовки сучасних військових кадрів зміщується на самопідготовку, саморозвиток та самоконтроль курсантів. Це зумовлено тим, що натеper потрібні військові фахівці, готові до постійного професійного зростання, самовдосконалення, творчого застосування набутих компетентностей у складних обставинах реальної воєнної загрози, коли існує гостра необхідність свідомого захисту Батьківщини, аналізу відповідних якостей військовослужбовців різних категорій, швидкої систематизації даних на основі критичного мислення.

Метою військово-професійної освіти нині є оптимізація професійної підготовки майбутніх офіцерів, при цьому особлива увага приділяється формуванню у майбутніх військових фахівців необхідних компетентностей, які забезпечують підвищення ефективності їхньої службової професійної діяльності, особливо в умовах масштабних бойових дій на території країни.